

ЛУКИАН СЪНЯТ, ИЛИ ПЕТЕЛЪТ

Превод от старогръцки: Александър Ничев, 1971

chitanka.info

МИКИЛ

Ах, негодни петльо, дано сам Зевс те убие, че си такъв завистлив и гласовит! Аз бях богат, живеех в един тъй сладък сън и тънех в чудно блаженство, а ти пронизително и остро изкрещя и ме събуди, та и нощем да не мога да избягам от бедността, по-противна и от тебе! А пък ако съдя по все още дълбоката тишина и по това, че студът още не ме е вледенил, както всяка сутрин — за мене той е най-сигурният показател за приближаването на деня, — още не е полунощ, а този безсънен петел, сякаш пази прочутото златно руно, още от вечерта е закукуригал! Но чакай, не бързай да се радваш! Аз ще ти отмъстя без друго, нека само съмне, ще те смажа с тоягата! Сега да взема да те гоня в тъмното, ще ме измъчиш.

ПЕТЕЛЪТ

Микиле, господарю! Мислех, че ще ти угодя, ако, доколкото мога, изпреваря деня, та да станеш рано и свършиш по-голямата част от работата си. Ако преди изгрев-слънце изработиш една обувка, ще смогнеш да си отработиш хляба. Ако пък ти е по-сладко да спиш, аз ще мълча и ще бъда по-ням дори от риба. Та гледай да не би, като си богат насъне, да гладуваш, като се събудиш.

МИКИЛ

Зевсе, чудотворецо! Херакле, бранителю от зло! Каква е тази беда? Петелът проговори по човешки!

ПЕТЕЛЪТ

Значи, на тебе ти се вижда чудно, че имам глас като вас?

МИКИЛ

Че как да не е чудно? О богове, отвърнете това зло от мене!

ПЕТЕЛЪТ

Струва ми се, че ти, Микиле, си съвсем необразован и не си чел Омировите поеми, в които и Ахиловият кон Ксант казва много здраве на цвиленето, застава сред битката и разговаря, като произнася сума стихове, а не приказва, като мене, в проза^[1]. Той дори пророчествал и предричал бъдещето, и съвсем не изглеждало, че върши нещо странно,

ните слушащият призовавал, както ти, бранителя от зло, смятайки чутото за нещо злокобно. Но какво би сторил, ако ти бе заговорила главната греда на кораба „Арго“^[2], ако ти бе запредсказвал додонският дъб, ако бе видял да пълзят кожи или бе чул да мучи волско месо, полуизпечено, набодено на шишове^[3]? А аз, като помощник на Хермес, най-бъбривият и най-красноречивият от всички богове, а, от друга страна, като ваш съжител и сътрапезник, без много мъка изучих човешката реч. Ако ми обещаеш да мълчиш, аз не ще се забавя да ти кажа истинската причина за моя човешки език и откъде имам способността да говоря така.

МИКИЛ

Но не е ли сън и това, че един петел разговаря така с мене? Тогава, кажи ми, в името на Хермес, драги, на какво се дължи твоята човешка реч? А тъй като ще мълча и няма да кажа никому, от какво има да се страхуваш? Кой ще ми повярва, ако взема да разправам, че съм го чул от един петел?

ПЕТЕЛЪТ

Тогава, слушай. Зная, че говоря думи във висша степен странни, Микиле. Защото този, който сега ти се явява във вид на петел, до неотдавна е бил човек.

МИКИЛ

Слушал съм някога за вас, петлите, че уж някой си момък Алектрион, Петел, станал приятел на Арес, заедно пиели, заедно скитали и заедно ходели по любов. Когато Арес отивал да мърсува с Афродита, водел и Алектрион, и понеже особено се страхувал от Хелиос, да не би да го зърне и каже на Хефест, той оставял момъка вън, пред вратите, за да му обади, когато Хелиос изгрее. Но веднъж Алектрион заспал и, без да ще, предал поста, а Хелиос незабелязано застанал пред Афродита и Арес, който безгрижно си почивал, уверен, че Алектрион ще му обади, ако някой дойде. Така Хефест научил от Хелиос, хванал ги, като метнал отгоре им една мрежа, която отдавна бил приготвил за тях^[4]. Като бил пуснат на свобода, Арес, разгневен на Алектрион, го превърнал в тази птица заедно с доспехите му, та и досега той носи на главата си качулка на шлема си. Затова, за да се

оправдаете пред Арес — сега, когато няма никаква полза, — щом усетите, че слънцето се вдига, предварително викате, за да известите изгрева му.

ПЕТЕЛЪТ

И това разказват, Микиле, но моето стана другояче, аз съвсем отскоро се превърнах в петел.

МИКИЛ

Как? Много ми се иска да узная това.

ПЕТЕЛЪТ

Слушал ли си за Питагор, сина на Мнезарх, от Самос?

МИКИЛ

Ти имаш пред вид софиста, самохвалеца, който постановяваше да не се вкухва месо, нито да се яде боб, та гонеше от трапезата най-любимото ми ядене, и още убеждаваше хората да не разговарят в продължение на пет години.

ПЕТЕЛЪТ

Ти сигурно знаеш още, че преди да стане Питагор, той е бил Евфорб.

МИКИЛ

Казват, че този човек, петльо, бил измамник и фокусник.

ПЕТЕЛЪТ

Онзи Питагор съм аз. Затова, драги, престани да ме обиждаш, още повече че не знаеш какъв съм бил по нрав.

МИКИЛ

Това е още по-голямо чудо! Петел — философ! Все пак, кажи ми, сине на Мнезарх, как от човек стана птица и от самосец — танагрец^[5]? Това са неща неправдоподобни и не съвсем лесни за вярване, още повече, че, както ми се струва, забелязах в тебе две неща, твърде чужди на Питагор.

ПЕТЕЛЪТ

Кои са те?

МИКИЛ

Едното е, че си бърлив и креслив, а той, мисля, е съветвал да се мълчи цели пет години; другото е нещо съвсем противозаконно: като нямах какво да ти хвърля, вчера, както знаеш, дойдох в къщи и донесох бобови зърна, които ти, без да се замислиш, изкълва. Така че следва едно от двете: или си излъгал и си не Питагор, а някой друг, или, ако си Питагор, си престъпил закопа и като си погълнал боба, си извършил грях, все едно че си изял главата на баща си^[6].

ПЕТЕЛЪТ

Та ти не знаеш, Микиле, коя е причината за това и какво подобава на всеки живот. Тогава аз не ядях боб, защото философствувах, а сега бих хапнал, защото той е птича и незабранена за мене храна. Но, ако обичаш, слушай как от Питагор станах това, което съм, какви животи съм живял по-рано и какво съм получил при всяко превръщане.

МИКИЛ

Говори! На мене ще ми бъде крайно приятно да те слушам, та ако биха ми предложили да избира дали да слушам твоя разказ, или отново да видя онзи преблажен сън от преди малко, не зная кое бих избрал. Толкова близки смятам твоите думи до онези тъй сладки видения, че ценя еднакво и тебе, и скъпоценния сън.

ПЕТЕЛЪТ

Още ли мислиш какъв е бил сънят ти, още ли пазиш разни образи и преследваш с мисълта си едно празно и, както казват поетите, безсилно блаженство?

МИКИЛ

Не, петльо, бъди сигурен, аз никога няма да забравя това видение. Тоя сън си отиде, след като остави толкова много мед в очите ми, че от него едвам разтварям клепките си, които отново се затварят.

Какъвто приятен гъдел причинява перцето в ухото, такъв ми достави и видяното насън.

ПЕТЕЛЪТ

Кълна се в Херакъл, ти показваш някаква страшна любов към това съновидение, щом то, което, както казват, крилато и има за граница на своя полет съня, вече прескача пределите си и продължава да стои пред отворените ти очи, сладко и ясно. Ето защо искам да чуя какво е то, че е тъй желано за тебе.

МИКИЛ

Готов съм да ти кажа. Сладко ми е да си го спомня и да разкажа за него. А ти, Питагоре, кога ще ми разправиш за превръщанията си?

ПЕТЕЛЪТ

Когато ти, Микиле, престанеш да бълнуваш и изтриеш меда от очите си. А сега кажи пръв, за да разбере през коя врата е дошъл изпратеният ти сън — през вратата от слонова кост, или през вратата от рог.

МИКИЛ

През никоя от двете, Питагоре.

ПЕТЕЛЪТ

Но Омир говори само за тези две^[7].

МИКИЛ

Много здраве му кажи ти на този бърбив поет, дето нищо не разбира от сънища. Може сънищата — бедняци да излизат през такива врати — сънищата, каквито той е виждал, и то не съвсем ясно, тъй като е бил сляп, — но моят тъй сладък сън дойде през някаква златна врата, златен беше самият той, целият облечен в злато и с много злато натоварен.

ПЕТЕЛЪТ

Прекратявай, драги Мидасе, да нареждаш за това злато. Да, струва ми се, че по молба като неговата си видял тоя сън и цели златни

рудници.

МИКИЛ

Видях много злато, Питагоре, много! Знаеш ли колко хубаво, с какъв ясен блясък! Какво казва Пиндар, когато го прославя? Припомни ми, ако знаеш, — дето казва, че водата е най-хубавото нещо, а после се удивлява на златото, и с право, от самото начало на книгата му, най-хубавата от всичките му песни.

ПЕТЕЛЪТ

Не е ли това —

*Ти си прекрасна, вода, ала златото, като че огън,
пламнал в нощния мрак, е по-гордо от всяко
богатство!^[8]*

МИКИЛ

Бога ми, точно това! Пиндар като че ли е видял моя сън, та така възхвалява златото. Но за да разбереш вече какъв беше той, чуй, премъдри петльо. Знаеш, че вчера не обядвах дома. Евкрат, богаташът, ме срещна на пазара и ми каза да се изкъпя и отида на вечеря у него.

ПЕТЕЛЪТ

Много добре зная това, защото целия ден гладувах, докато най-сетне късно вечерта ти си дойде пийнал и донесе онези пет бобчета, храна, не много разкошна за един петел, който някога е бил атлет и не без успех се е състезавал в Олимпия.

МИКИЛ

Когато след вечерята се върнах, аз ти хвърлих бобчетата и веднага легнах да спя, и тогава, както казва Омир:

в благоуханната нощ божествен сън ме споходи^[9].

Наистина божествен...

ПЕТЕЛЪТ

По-напред разкажи за приема у Евкрат, Микиле, каква беше вечерята, и всичко, което стана на пиршеството. Нищо не ти пречи да вечеряш още веднъж, възпроизвеждайки като насън снощната вечеря, и мислено да предъвчеш изяденото.

МИКИЛ

Смятах, че ще ти дотегне, ако почна да разказвам и за това. Но понеже ти самият искаш, ще ти кажа. След като по-рано през целия си живот не бях вечерял у богат човек, Питагоре, по някаква щастлива случайност срещам вчера Евкрат. Аз го поздравих и му казах, както обикновено, „господарю“, па си тръгнах, за да не го излагам, като го съпровождам в окъсания си плащ, а той: „Микиле, вика, днес празнувам рождения ден на дъщеря си и съм поканил много приятели. Понеже един от тях, казват, не бил добре и не ще може да вечеря с нас, изкъпи се и ела вместо него, ако поканеният не каже, че ще дойде, защото сега-засега се колебае.“ Като чух това, аз му се поклоних и си отидох, молейки се на всички богове да пратят или някаква треска, или плеврит, или подагра на онзи, неразположения де, за заместник и наследник, на когото бях поканен. Докато дойде времето за баня ми се стори цяла вечност, постоянно поглеждах колко е дълга сянката и кога ще трябва да се изкъпя. И когато най-сетне дойде часът, аз набързо се изтърках и отидох, докаран прилично, като обърнах плаща, че да се вижда по-чистата му страна.

Пред вратите сварвам мнозина други, че и онзи, когото трябваше да замествам. Бяха го донесли четирима роби. Виждаше се, че е зле. Той тихо стенеше, покашлюваше, хрочеше дълбоко и отвратително, целият беше бледен и подут. Беше около шейсетгодишен. Казвах, че бил някакъв философ от тези, дето бърборят пред момчетата. Брадата му беше досущ козя и имаше крайна нужда от бръснар. А когато лекарят Архибий го запита защо е дошъл в това състояние, „Човек, казва, не бива да изменя на дълга си, особено пък един философ, дори ако хиляди болести му пречат. Евкрат ще си помисли, че го пренебрегвам“. „А, не, казах аз, напротив, ще те похвали, ако предпочетеш да умреш у дома си, вместо на пиршеството, като заедно

с храчките изхраниш и душата си.“ Той високомерно се престори, че не е чул подигравката ми. След малко Евкрат идва от банята и като вижда Тесмополид (тъй се казваше философът), казва: „Учителю, добре си сторил, че си дошъл у нас, но нямаше да бъде по-зле, ако не бе дошъл: всичко, от начало до край, щеше да ти бъде изпратено в къщи.“ С тези думи той влезе, водейки под ръка Тесмополид, когото подкрепяха и робите му.

Аз вече се готвех да си вървя, когато Евкрат се обърна. Като ме видя мрачен, той след дълго колебание каза: „Ела и ти, Микиле, и вечеряй заедно с нас. Ще кажа на сина си да яде с майка си в женската част, та да има място и за тебе.“ И тъй, влязох, след като насмалко не останах като вълк с напразно зинали уста. Срам ме беше, дето излезе, че съм изгонил от пира момчето на Евкрат. Като дойде време да се настаняваме около трапезата, първо петима едри момци хванаха Тесмополид и, вярвай бога, не без мъка го туриха на мястото му, като от всички страни напъхаха под него възглавнички, за да остане в това положение и за да може да издържи по-дълго. После, понеже никой не искаше да се настани до него, хванаха мене и ме туриха там, та станахме съседи. След това, Питагоре, почнахме да вечеряме, а вечерята беше сита и разнообразна, все в златни и сребърни съдове. Имаше и златни чаши, и красиви прислужници, и музиканти, и смешльовци, и изобщо прекарахме много приятно, само едно беше лошо: дето Тесмополид без чувство за мярка ми додяваше, разказваше ми за някаква добродетел, поучаваше ме, че две отрицания дават едно утвърждение и че ако е ден, не е нощ, а по някое време взе да казва дори, че имам рога^[10]. Без да имам никаква нужда, той ми философствуваше непрекъснато в тоя смисъл, пресичаше ми удоволствието и не ме оставяше да слушам свирачите и певците. Ето, такава беше, петльо, вечерята.

ПЕТЕЛЪТ

Не много приятна, Микиле, особено щом си се паднал на тоя стар бърборко.

МИКИЛ

Слушай сега и съня. Струваше ми се, че уж Евкрат е бездетен и, не зная как, ще умира. Вика ме, написва завещание, според което

наследник на всичко негово съм аз, и след малко умира. Аз, като встъпих във владение, захванах да гребя златото и среброто с лопати някакви големи, а то не пресъхваше, а обилно се стичаше. Останалото — дрехи, маси, чаши, прислужници — всичко, естествено, стана мое. Тогава започнах да се возя с впряг от бели коне, изтягах се, привличах погледите и будех завист у всички. Много хора тичаха и язدهа пред мене, а още повече ме следваха. Аз пък, облякъл Евкратовата дреха и турил шестнайсет тежки пръстена, заповядвах да се приготви бляскаво угощение, за да приема приятелите си. Те, както става насън, бяха вече дошли, вечерята вече се внасяше и захвана пиенето. При това положение аз пих от златна чаша за здравето на всеки от присъстващите, и тъкмо внасяха питките, когато ти с неуместния си крясък развали пира ни, преобърна трапезите, разпръсна богатството и го прати по вятъра. Как смяташ, без право ли ти се разсърдих? Още цели три нощи с радост бих гледал тоя сън!

ПЕТЕЛЪТ

Толкова ли обичаш златото и богатството, Микиле, само на него ли се възхищаваш, та смяташ, че си щастлив, ако имаш много злато?

МИКИЛ

Не само аз, Питагоре, мисля тъй, но и самият ти: когато си бил Евфорб, ти си вплитал в къдриците си злато и сребро и тъй си отивал на бой с ахейците — дори на бой, където е по-добре да носиш желязо, отколкото злато. Но ти и тогава си искал да се сражаваш със златна диадема на косите си. И, струва ми се, Омир затова е казал, че косите ти наподобявали тези на Харитите, защото са били

стегнати в златни и сребърни брънки^[11].

Разбира се, те са изглеждали много по-красиви и желани, преплетени със злато и сияещи заедно с него. Все пак, твоят случай, златокъдри, е нормален, при положение че ти, синът на Пантой, си обичал златото. Но бащата на всички хора и богове, синът на Кронос и Рея, когато се влюбил в онази арголидска девойка^[12], като не намирал

в какво по-желано да се превърне и как да подкупи стражата на Акризий — слушал си без друго, че станал на злато, протекъл през покрива и се съединил с любимата си. Така че какво ще ти разправям още, колко полза носи златото, как прави красиви, мъдри и силни тези, у които се намира, като им печели чест и слава, и от нищожни и неизвестни понякога в кратък срок ги превръща в бележити и тачени?

Ти сигурно знаеш моя съсед и другар по занаят Симон, дете неотдавна вечеря у мене, когато на Кроносовия празник сварих чорба с две парчета салам?

ПЕТЕЛЪТ

Зная го, онзи, чипия, малкия, който след вечерята задигна пръстената паница и си я отнесе под мишници единствената паница, която имахме. Видях го сам, Микиле.

МИКИЛ

Значи, той я откраднал, а пък ми се закле в толкова богове, че не е! Но ти, петльо, защо не извика и не ми обади тогава, като си видял, че ни грабят?

ПЕТЕЛЪТ

Кукуригах, единственото, което можех тогава. Е, та какво за Симон? Май искаше да кажеш нещо за него.

МИКИЛ

Той имаше един извънредно богат братовчед, Дримил на име. Докато бе жив, Дримил не даде ни обол на Симон. Как ще му даде, нали и той самият не се докосваше до парите си! Но понеже неотдавна умря, всичките му богатства по закон се падат на Симил и сега този мръсен парцаливец, който облизваше паницата си, весело препуска облечен в пурпур, притежава роби, коне, златни чаши, маси с крака от слонова кост, всички му се кланят, а нас той вече дори не поглежда. Неотдавна го видях да се задава и викам: „Здравей, Симоне!“ А той се разсърди и вика: „Кажете на този просяк да не съкращава името ми. Казвам се не Симон, а Симонид!“ А най-важното е, че вече и жените се влюбват в него, а той се превзема и ги гледа презрително: едни благосклонно допуша до себе си, а други заплашват, че ще се обесят,

задето не им обръща внимание. Виждаш на колко блага златото е причина, щом преправя грозниците и ги превръща в красивци, както прочутият поетически пояс^[13]. А чувам и поетите да казват:

О злато, най-прекрасно достояние!^[14]

И

Че златото е господар на смъртните!^[15]

Но защо се засмя, петльо?

ПЕТЕЛЪТ

Защото поради невежеството си, Микиле, и ти, подобно на мнозинството хора, се мамиш относно богатите. Бъди сигурен, те живеят живот много по-жалък от твоя. Казвам го, защото много пъти съм бил и беден, и богат и съм опитал всякакъв живот. След малко и сам ще разбереш всичко.

МИКИЛ

Наистина, време е вече и ти да кажеш как си се променял и какво си разбрал от всеки живот.

ПЕТЕЛЪТ

Слушай, но първо нека ти кажа, че не съм виждал човек, който да живее по-щастливо от тебе.

МИКИЛ

От мене ли, петльо? Да ти се връща! Караш ме да те ругая. Но почни от Евфорб и кажи как се превърна в Питагор, а после наред, та до петела. Изглежда, много си видял и патил през разнообразните си животи.

ПЕТЕЛЪТ

Как от Аполон душата ми за пръв път долетя на земята и се облече в човешко тяло, изпълнявайки една присъда, е дълга история, пък и не е благочестиво както аз да говоря, така и ти да слушаш такива неща. След това станах Евфорб...^[16]

МИКИЛ

Ами аз, преди да стана аз, кой съм бил, чудако? Каж ми първо дали и аз някога съм се променял като тебе.

ПЕТЕЛЪТ

Разбира се!

МИКИЛ

Добре, какво съм бил, ако можеш да ми кажеш нещо? Искам да узная това.

ПЕТЕЛЪТ

Ти ли? Индийска мравка, от тези, дето ровят злато.

МИКИЛ

И аз, нещастният, не съм се осмелил да си взема в запас, макар и няколко зрънца, като идвам от онзи живот в този? Но кажи, какво ще бъде след това? Ти навярно знаеш. Ако бъде нещо хубаво, ей сега ще стана и ще се обеса на гвоздеа, на който си кацнал.

ПЕТЕЛЪТ

Това не ще узнаеш по никакъв начин.

Та когато станах Евфорб — връщам се на въпроса, аз се бих под Троя и след като бях убит от Менелай, подир време дойдох в Питагор. Междувременно стоях бездомен, докато Мнезарх ми приготви жилище.

МИКИЛ

Как, без храна и питие, приятелю?

ПЕТЕЛЪТ

Разбира се. Само тялото има нужда от тези неща.

МИКИЛ

Тогава кажи ми първо за работите в Троя. Така ли станаха, както ги разказва Омир?

ПЕТЕЛЪТ

Откъде ще ги знае той, Микиле, който по времето на тия събития е бил камила в Бактрия? Но аз ще ти кажа само, че тогава не е станало нищо необикновено, че нито Аякс е бил толкова едър, нито самата Елена — толкова хубава, колкото я мислят. Видях я — една бяла и с дълга шия, та да се досетиш, че е дъщеря на лебед, но във всичко друго беше съвсем баба, почти връстница на Хекуба. Първо в Афидна я грабнал и обладал Тезей, който живял по времето на Херакъл, а Херакъл по-напред завладял Троя, по времето на нашите тогавашни бащи. Тези неща ми разказваше Пантой, който ми казваше, че като момче бил видял Херакъл.

МИКИЛ

Ами Ахил такъв ли беше, отличен във всичко, или и това е празна приказка?

ПЕТЕЛЪТ

С него не съм имал никаква работа, Микиле, нито бих могъл тъй точно да ти разкажа за положението при ахейците. Отде да зная, нали бях техен враг? Но неговия другар Патрокъл убих без особен труд, като го пронизах с копието си^[17].

МИКИЛ

След това пък — Менелай тебе, още по-лесно. Но това стига, разказвай сега за Питагор.

ПЕТЕЛЪТ

Изобщо, Микиле, бях един човек софист. Смятам, трябва да говоря истината. Иначе бях не без образование и не без подготовка в най-прекрасните науки. Ходих в Египет, за да се обогатя с мъдрост чрез общуване с тамошните пророци, проникнах в техните светилища и изучих книгите на Хор и Изиди. После отново отплувах за Италия и

тъй разположих към себе си тамошните елини, че те почнаха да ме смятат за бог.

МИКИЛ

Чух за това, а също — че те смятали за умрял и после за възкръснал, че веднъж си им бил показал златното си бедро... Но я ми кажи, отде ти дойде на ум да създаваш закон да не се яде нито месо, нито боб?

ПЕТЕЛЪТ

Не питай такива неща, Микиле.

МИКИЛ

Защо, петльо?

ПЕТЕЛЪТ

Защото ме е срам да говоря пред тебе истината по този въпрос.

МИКИЛ

О, не бива, не се стеснявай да говориш на съжител и приятел — господар вече не бих се нарекъл.

ПЕТЕЛЪТ

Нищо свястно, нищо мъдро нямаше в това, но аз виждах, че ако създавам обикновени закони, каквито създават повечето хора, не ще възбудя никакво учудване, докато колкото съм по-странен, толкова по-уважаван, смятах, ще бъда за тях. Затова реших да новаторствувам, но обявих за тайна причината на новаторствата си, та като предполагат едни едно, други — друго, всички да се слисат като от неясен оракул. Виждаш ли? Сега и ти на свой ред ми се надсмиваш.

МИКИЛ

Не толкова над тебе, колкото над кротонците, метапонтците, тарентците и другите, които безмълвни са те следвали и са целували следите, които са оставяли нозете ти.

А после, като се съблече от Питагор, в кого се облече?

ПЕТЕЛЪТ

В Аспазия, хетерата от Милет.

МИКИЛ

Я! Какво говориш? Та между другото Питагор се е превърнал и в жена? Имало е, значи, време, когато и ти, най-благородни сред петлите, си снасял яйца, а във вид на Аспазия си имал сношения с Перикъл, зачевал си от него, влачил си вълна, прел си нишки и си проявявал женския си пол като хетера?

ПЕТЕЛЪТ

Всичко това съм правил не само аз, но и Тирезий преди мене, и Елатовият син Кайней, така че всичките ти насмешки над мене са насмешки и над тях.

МИКИЛ

Е, какво? Кой живот беше по-приятен за тебе — когато беше мъж, или когато Перикъл те обработваше?

ПЕТЕЛЪТ

Гледаш ли какъв въпрос задаваш? На него и Тирезий не може да отговори^[18].

МИКИЛ

Но дори ако не кажеш, Еврипид достатъчно добре е решил този въпрос, като е казал, че би предпочел три пъти да иде на бой, отколкото веднъж да роди.^[19]

ПЕТЕЛЪТ

Все пак, ще ти напомня, Микиле, че не след много и ти ще се мъчиш да раждаш. В дългия кръг на превръщанията си ти неведнъж ще бъдеш и жена.

МИКИЛ

Я се обеси, петльо! Ти мислиш, че всички са милетци или самосци? За тебе казват, че и като Питагор, в разцвета на своята

младост, си бил Аспазия за тирана. Но в какъв мъж или жена се превърна, след като бе Аспазия?

ПЕТЕЛЪТ

В киника Кратет.

МИКИЛ

О Диоскури! Каква нееднаквост! От хетера — философ!

ПЕТЕЛЪТ

После бях цар, после бедняк, малко след туй — сатрап, после кон, гарга, жаба и хиляди други. Много време би трябвало, за да изброя всичко поотделно. Напоследък много пъти ставам петел, защото неговият живот ми се хареса. След като слугувах на мнозина други — и на царе, и на бедняци, и на богаташи, — накрай, сега, живея с тебе и всеки ден ти се смея, когато се молиш и вайкаш от бедността си и се възхищаваш на богаташите, не познавайки техните неволи. Ако познаваше грижите, които имат те, ти би се смял над себе си, задето преди си смятал, че богатството е свръхблаженство.

МИКИЛ

И тъй, Питагоре, или — как иначе искаш да ти викам, че да не се нарушава единството на разговора ни, като ти викам ту тъй, ту инак...?

ПЕТЕЛЪТ

Няма никакво значение дали ще ме наричаш Евфорб, Питагор, Аспазия или Кратет. Всичко това съм аз. Но ако ме наричаш такъв, какъвто ме виждаш сега, тоест петел, ще сториш по-добре. Така не ще покажеш незначитане към една наглед проста птица, която все пак носи в себе си толкова души.

МИКИЛ

И тъй, петльо, понеже си опитал почти всички животни и си бил всичко, би ли разказал в подробности специално за богаташите, как живеят те, и специално за бедняците, та да разбере дали говориш истината, когато ме обявяваш за по-щастлив от богаташите?

ПЕТЕЛЪТ

Добре, поразмисли върху следното, Микиле. Ти нито за войната имаш голяма грижа, ако съобщят, че неприятелите настъпват, нито се тревожиш да не би, като нападнат, да опустошат нивата ти, да изпотъпчат градината ти или да унищожат лозите ти. Не, когато чуеш тръбата, ако изобщо я чуеш, ти се оглеждаш около себе си, да разбереш накъде трябва да се обърнеш, за да се спасиш и избегнеш опасността. А богатшите не само се боят за себе си, но и се измъчват, като гледат от стените как врагът отвежда и отнася каквото са имали по полетата. Данък ли трябва да се плаща, само тях викат, на война ли трябва да се ходи, те са на най-голямата опасност като стратегии или началници на конницата, а ти носиш върбов щит, лек си, подвижен си, ако трябва да се спасяваш, и с готов да се гощаваш на победния пир, когато стратегът — победител принася жертва.

В мирно време ти, като човек от демоса, идваш в Народното събрание и тиранстваш над богатшите, а те треперят, гушат се и те умилостивяват чрез раздаване на пари. Те именно се трудят, за да имаш бани, състезания, зрелища и всичко друго в изобилие, а ти, надзирател и суров проверител, също като техен господар, понякога не им даваш и дума да кажат, а ако ти хрумне, обсипва ги с градушка от камъни и отчуждаваш имотите им. Самият ти не се боиш от доносник, не се боиш от крадец — да не би да ти измъкне златото, като прехвърли оградата или подкопае стената, нямаш разпавии — да пресмяташ да търсиш дългове, да се бориш с проклетите си домакин и да се разкъсваш от толкова грижи, ами като направиш една обувка и получиш седем обола възнаграждение, станеш надвечер, изкъпеш се, ако искаш, купиш си селда, хамсия или няколко главички лук и си създаваш настроение, пееш ли, пееш и философствуваш със своята прекрасна бедност.

Поради това ти си здрав, силен телом и издръжлив на студ. Трудностите те закаляват и те правят много сериозен борец против негодите, които на другите се струва непобедими. Никая тежка болест не те лови, ако пък някога те хване лека треска, ти ѝ послугуваш малко, па скочиш, веднага отърсиш неразположението, и тя тозчас уплашена побягва, като гледа как пиеш студена вода и пращаш поврага лекарските визитации. А на нещастния поради невъздържаността си богаташи коя беда им липсва? И подагри, и охтики, и белодробни

възпаления, водянки! Това е резултат от техните разточителни пирове. Така, едни от тях, подобно на Икар, се издигат много нависоко, приближават слънцето и като не знаят, че перата им са прикрепени с восък, с голям шум главоломно падат в морето; онези обаче, които, подобно на Дедал, не ламтят за големи висини, а се държат близо до земята, та от време на време восъкът им да се охлажда от морската вода, в повечето случаи прелитат сигурно.

МИКИЛ

Това са мъдри и свестни хора.

ПЕТЕЛЪТ

Да, Микиле, а на другите ще видиш срамните корабокрушения — например случая, когато Крез, с оскубани пера, будеше смях у персите, качвайки се на кладата, или случая с Дионисий, който, след като потъна царството му, сега се мярка в Коринт като учител — след такава голяма власт — и учи децата да сричат.

МИКИЛ

Кажи ми, петльо, когато ти бе цар — защото нали казваш, че си бил и цар? — как ти се видя оня живот? Сигурно си бил преблажен, като си владеел върха на всяко благо?

ПЕТЕЛЪТ

Дори не ми напомняй, Микиле, толкова нещастен бях тогава! На всички отстрани, както каза ти, се струвах преблажен, а вътре в мене бяха хиляди мъки.

МИКИЛ

Какви са те? Ти говориш странни и не съвсем правдоподобни неща.

ПЕТЕЛЪТ

Царувах над немалка и много плодородна страна, Микиле, една измежду тези, които заслужават най-голямо възхищение и с многото си хора, и с хубавите си градове. По нея протичаха плавателни реки, тя се ползваше от море с хубави пристанища. Имах много войска и обучена

конница, и немалко телохранители, и военни кораби, и пари безчет, и много златни съдове, и целия държавен апарат по трагическите представления, раздут до крайност, та когато излизах, множеството ми се кланяше и смяташе, че вижда някакъв бог, хората в надпревара тичаха да ме видят, а някои се качваха дори по покривите, смятайки за голямо щастие да разгледат подробно колата ми, багреницата ми, диадемата ми, хората пред мене, хората след мене. А аз, като знаех колко неща ме тревожат и мъчат, прощавах на хората незнанието им и жалех себе си, подобен на онези големи статуи, които бяха изработили Фидий, Мирон и Праксител: всяка от тях е Посейдон или Зевс, прекрасен, направен от злато и слонова кост, с гръм, мълния или тризъбец в десницата, но ако се наведеш и погледнеш отвътре, ще видиш някакви пръти, колчета, забити гвоздеи, стволоче, клинове, смола, глина и една голяма грозота, която обитава там. Няма да говоря за множеството мишки и плъхове, които понякога се заселват вътре. Такова нещо е и царската власт.

МИКИЛ

Още не си ми казал къде са глината, клиновете и коловете на властта, нито коя е голямата нейна грозота. Да яздиш, гледан от всички, да владееш толкова народ и да ти се кланят като на бог — това прилича на примера със статуята, защото и то е нещо божествено. Ти ми кажи сега за вътрешността на статуята.

ПЕТЕЛЪТ

Какво по-напред да ти кажа, Микиле? За страховете, за опасенията, за омразата от обкръжаващите, за заговорите и, поради всичко това, за краткия, и то плитък сън, за сънищата, пълни с тревога, за обърканите мисли, за вечно лошите предчувствия, или за заетостта, за паричните въпроси, за процесите, за походите, за заповедите, за договорите, за сметките? Поради това дори насън не можеш да вкусиш нещо приятно, а ти се налага сам да мислиш за всичко и да имаш хиляди неприятности.

Само Атрид Агамемнон...

сладък го сън не обзе, че го бореха толкова мисли^[20].

И то, докато всички ахейци са хъркали. Лидиецът^[21] се тревожи за сина си, който е глухоням, персиецът^[22] — от Клеарх, който събира наемници за Кир, този^[23] — от Дион, който шепне на ухото на някои сиракузяни, онзи^[24] — от Парменион, когото прославят, Пердикас — от Птолемей, Птолемей — от Селевк. Но и други неща те измъчват: любовникът, който ти се отдава по принуда, наложницата, която обича друг, слухът, че еди-кой си ще се отцепят, това, че двама или четирима оръженосци шушукат помежду си. А най-важното е, че трябва да подозираш особено най-близките си и винаги да чакаш да ти дойде от тях нещо ужасно. Така един умира, отровен от сина си, синът — от любовника си, а също такава смърт е грабнала навярно и последния.

МИКИЛ

Остави, това са ужасни неща, петльо! За мене е много по-сигурно да седя приведен над обувките, отколкото да пия от златна чаша наздравица, смесена с бучиниш или аконит. Опасността за мене е ножът да се подхлъзне встрани и сгреси правия разрез, да ме пореже и ми поразкърва пръстите. А онези, както казваш, пируват на смъртоносни пирове и са обкръжени от хиляди беди. После, когато паднат, те изглеждат във висша степен подобни на трагическите актьори: мнозина от тях можеш да видиш уж като Кекроповци, Сизифовци или Телефовци, с диадеми на главата, с мечове от слонова кост в ръка, с развени коси, със златошит плащ; но ако, както често става, някой стъпи погрешно и падне сред сцената, той естествено предизвиква смях у зрителите: маската му, заедно с диадемата, става на парчета, истинската глава на актьора се покрива с кръв, краката му хубаво се разголят, та под дрехата му се виждат дрипи, а високите му обувки са крайно грозни и не според крака му. Гледаш ли, любезни петльо, как вече ме научи да правя сравнения? Да, излиза, че царската власт е нещо такова... Ами когато стана кон, куче, риба и жаба, как понасяше техния живот?

ПЕТЕЛЪТ

Въпросът, който повдигаш, изисква много време и не е за настоящия момент. Все пак ето поне главното: няма нито един сред тия животни, който да не ми се е сторил по-лек от човешкия, тъй като се съобразява само с естествените влечения и нужди. Сред тия животни

не ще видиш кон бирник, жабок доносник, гарга софист, комар готвач, петел развратник и всичко друго, с което се занимавате вие.

МИКИЛ

Може би това е вярно, петльо. Но аз не ще се посвения да ти кажа какво става с мене: още не мога да се отуча от желанието, което имам още от дете, да стана богат, а тъкмо напротив — моят сън все още стои пред очите ми и ми показва златото и аз просто се задушавам при мисълта за проклетия Симон, който живее разкошно сред толкова блага!

ПЕТЕЛЪТ

Аз ще те излекувам, Микиле. Понеже все още е нощ, стани и ела с мене. Ще те заведе у самия Симон и в къщите на другите богаташи, за да видиш какво е у тях.

МИКИЛ

Как тъй, нали вратите им са затворени? Освен ако ме накараш да пробивам стените...

ПЕТЕЛЪТ

Съвсем не. Хермес, комуто съм посветен, ми е дал един изключителен дар. Най-дългото перо от опашката ми, което е меко и се извива, ако някой го...

МИКИЛ

Ти имаш две такива.

ПЕТЕЛЪТ

Тъй, дясното... Комуто дам да го отскубне и държи колкото му кажа, той може да отвори всяка врата и да вижда всичко, без сам да бъде видим.

МИКИЛ

Не разбрах, петльо, че и ти си бил фокусник. Само дай ми това перо и след малко ще видиш всичките богатства на Симон пренесени

тук. Ще се вмъкна и ще ги изнеса, а той пак ще огризва кожата, когато ги опъва със зъби.

ПЕТЕЛЪТ

Това не може да стане! Хермес ми каза, ако притежателят на перото стори нещо такова, да извикам и да го изоблича.

МИКИЛ

Невероятна работа! Хермес, който сам е крадец, отрича на другите такова нещо! Но все пак, да вървим. Ще се въздържа от златото, ако мога.

ПЕТЕЛЪТ

Първо отскубни перото, Микиле... Какво е това? И двете си отскубнал!

МИКИЛ

Така е по-сигурно, петльо, пък и тебе тая работа по-малко ще те загрози, не бива да ти куца едната част от опашката.

ПЕТЕЛЪТ

Добре. При Симон ли да идем първо или при друг някой богаташ?

МИКИЛ

Не, не, при Симон, който, като забогатя, смята, че името му трябва да има не две, а три срички. Тъй, вече сме пред вратите му. Какво да правя сега?

ПЕТЕЛЪТ

Докосни перото до ключалката.

МИКИЛ

Ето. О Херакле, вратата се отвори като с ключ!

ПЕТЕЛЪТ

Върви напред. Виждаш ли го? Не спи и брои.

МИКИЛ

Бога ми, виждам го пред една мъждива лампа със сух фитил. Не зная от какво е тъй бледен, петльо, целият е изсъхнал и се е стопил, сигурно от грижи.

ПЕТЕЛЪТ

Чуй какво говори и ще разбереш от какво е такъв.

СИМОН

Значи, ония седемдесет таланта са заровени на съвсем сигурно място под леглото и никой не ги е видял, а шестнайсетте, мисля, ги видя Созил коняря, когато ги криех под яслите. Все около конюшната се върти, иначе не е нито много грижовен, нито работлив. Изглежда, че ми е ограбено още повече. Та откъде Тибий, както казват, си е купил вчера такава голяма солена риба и е взел на жена си обици за цели пет драхми? Те ми пилеят парите, нещастен аз! Но и чашите ми не са на сигурно място, а пък са толкова много! Страх ме е да не би някой да подкопае стената и да ми ги задигне. Мнозина ми завиждат и ме дебнат, и най-вече съседът Микил.

МИКИЛ

Да, бога ми! Аз съм подобен на тебе и затуй, като си отивам, отнасям под мишница паницата.

ПЕТЕЛЪТ

Замълчи, Микиле, да не издадеш присъствието ни!

СИМОН

Най-добре е да не спиш и сам да вардиш. Ще стана и ще обходя цялата къща в кръг. — Кой е там? Виждам те, крадецо!... О Зевсе, то било колона, добре! Ще изкопая златото и отново ще го преброя, да не би завчера да съм сбъркал нещо. На, пак изтропа някой, заради мене, явно... Обсаден съм, всички ме преследват! Къде ми ножът? Ако хвана някого... Я пак да скрия златото.

ПЕТЕЛЪТ

Такива са Симоновите работи, Микиле. Хайде да идем и при някой друг, докато остава още малко от нощта.

МИКИЛ

Нещастникът, какъв живот живее! Дано враговете ми бъдат богати като него! Но искам да го ударя по бузата, преди да си отида.

СИМОН

Кой ме удари? Крадат ме! Нещастен аз!

МИКИЛ

Реви, не спи, стани жълт като златото, за което си прилепнал! А ние, ако искаш, да идем при Гнифон, лихваря. Той живее недалече оттук... И тази врата се разтвори пред нас!

ПЕТЕЛЪТ

Гледаш ли как и той не спи от грижи, пресмята лихвите с изсъхналите си пръсти? А след малко ще трябва да остави всичко това и да стане хлебарка, комар или кучешка муха!

МИКИЛ

Да, виждам един нещастник и глупак, който и сега не живее много по-добре от хлебарка или комар. Как се е стопил и той целият от сметките си!... Да идем при друг!

ПЕТЕЛЪТ

Ако искаш, при твоя Евкрат. На, виж, и тази врата е отворена. Да влезем.

МИКИЛ

Всичко това до преди малко беше мое.

ПЕТЕЛЪТ

Още ли бълнуваш за богатството? Гледаш ли, самият Евкрат, човек възрастен, лежи под роба си...

МИКИЛ

Виждам, бога ми! Дупедавство, разврат, нечовешка разюзданост!
Оттатък пък жена му под готвача, и тя...

ПЕТЕЛЪТ

Е, какво? Би ли желал да бъдеш техен наследник, Микиле, и да имаш всичко Евкратово?

МИКИЛ

За нищо на света, петльо! По-добре да умра от глад! Много му здраве на златото, на пировете! За мене два обола са богатство — повече, отколкото да ме ръгат робите ми...

ПЕТЕЛЪТ

Но вече приближава ден, зазорява се. Хайде да си идем в къщи, у нас. Останалото ще видиш друг път, Микиле.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[2] Аполоний Родоски, „Аргонавтика“. — Б.пр. ↑

[3] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[4] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[5] Танагра, град в Беотия, била известна със своите петли за борба. — Б.пр. ↑

[6] Има се предвид питагорейският стих, който гласи: „Да ядеш бобови зърна е все едно да ядеш главите на своите родители“. — Б.пр. ↑

[7] „Одисея“. Истинният сън влиза пред роговата врата, а лъжливият — през вратата от слонова кост. — Б.пр. ↑

[8] „Олимпийски оди“. — Б.пр. ↑

[9] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[10] Срв. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑

[11] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[12] Даная. — Б.пр. ↑

[13] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[14] Стих от неизвестна Еврипидова трагедия. — Б.пр. ↑

[15] Стих от неизвестен автор. — Б.пр. ↑

[16] Петелът засяга учението за превъплъщението на душите (метемпеихозата). — Б.пр. ↑

- [17] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [18] Срв. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑
- [19] Еврипид, „Медея“. — Б.пр. ↑
- [20] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [21] Крез. Срв. „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑
- [22] Артаксеркс. — Б.пр. ↑
- [23] Дионисий Млади, тиран на Сиракуза. — Б.пр. ↑
- [24] Александър Македонски. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.